

Milan DOLENC

Wissenschaftliche Gesellschaft für die Geschichte der Gesundheitskultur Sloveniens,
LjubljanaWAS DIE „NICHTVETERINÄRE“ ÜBER ANGELEGENHEITEN AUS DEM
GEBIETE DES VETERINÄRWESENS IM 18. UND 19. JAHRHUNDERT
GESCHRIEBEN HABEN

Wir haben versucht verschiedene Werke mit veterinärmedizinischen Themen, welche bei uns „Nichtfachleute“, das heist Verfasser ohne formelle veterinäre oder medizinische Bildung, in 18. und 19. Jahrhundert geschrieben, veröffentlicht, oder nur übersetzt haben, zu sammeln und kurz zu kommentieren. Folgende Verfasser wurden angegeben: A. Janša, J. Brigido, F. Entnersfeld, M. Pohlin, A. T. Linhart, J. Plesnik, J. Jonke, K. Robida, M. Slomšek, M. Vertovec, F. Govekar, F. Levstik, I. Gršak, G. Pirc, E. Kramer, V. Rohrmann, F. Podbor.

Zahlreiche bedeutende Fachleute und wissenschaftliche Werke, sowie Uebersetzungen, welche unsere Ärzte zudieser Zeit veröffentlicht haben, wurden in unserer Auswahl nicht berücksichtigt.

Der Aufstellung der Werke, verfasst von „Nichtfachleuten“, haben wir noch Angaben über die veterinärmedizinische Texte aus volksmedizinischen Büchern und Angaben über die handschriftlichen Werke folgender Autoren beigefügt: P. Glavar, M. Furlan, F. Levstik. Am Ende folgt noch eine Uebersicht der Fachzeitschriften und anderer Publikationen, wo Beiträge veterinärmedizinischen Inhalts veröffentlicht wurden, welche jedoch in unsrem Aufstellung nicht befinden.

(Rad je primljen u Uredništvu 20. V 1986. god.)

Original scientific paper
UDC 614.253 (438:497.1)

Berislav M. BERIĆ

Klinika za ginekologiju i akušerstvo Medicinskog fakulteta, Novi Sad
Naučno društvo za istoriju zdravstvene kulture Vojvodine, Novi SadZNAČAJ I ULOGA POLJSKIH LEKARA U RAZVOJU
AKUŠERSTVA I GINEKOLOGIJE U JUGOSLOVENSKIM
ZEMLJAMA DO 1918. GODINE

Akušerstvo i ginekologija su se počeli razvijati na naučno-medicinskim principima i osnovama u našoj zemlji, uglavnom počev od XVIII veka, ustvari osnivanjem prvih babičkih škola, prvo na tlu jugoslovenskih zemalja koje su bile pod Austro-Ugarskom (Slovenija, Dalmacija, Hrvatska, Bosna), a potom i u Kraljevini Srbiji (tabela br. 1).

Tabela br. 1. Prve škole za babice na tlu jugoslovenskih zemalja u XVIII i XIX veku

Škola/mesto	Godina osnivanja	Prvi upravnik
Ljubljana	1753	A. Makovic
Rijeka	1786	J. Cosmini
Zadar	1812	A. Mostig
Zagreb	1887	A. Lobmayer
Sarajevo	1897	O. v. Weiss
Beograd	1899	J. J. Jovanović

Lekari (magistri opstetricije, ginekolozi — opstetričari) javljaju se međutim kasnije, u XIX veku, i među njima je bio niz stranaca, pošto u to vreme u jugoslovenskim zemljama nije postojao ni jedan medicinski fakultet (prvi je počeo sa radom u Zagrebu 1918. god.). Među lekarima koji su u XIX veku radili u našim zemljama, bio je i jedan broj Poljaka, koji zbog toga imaju sasvim određeno, zaslužno mesto u istoriji medicine i zdravstvene kulture Jugoslavije. Izvestan broj su bili, u pravom smislu reči, pioniri pojedinih medicinskih disciplina, pre svega u Srbiji i u Bosni i Hercegovini.

U jugoslovenskoj medicinsko-istorijskoj nauci nisu, međutim, do sada obrađivane, niti objavljivane publikacije o integralnom doprinosu lekara Poljaka razvoju jugoslovenske medicinske nauke i misli. Ne raspoložemo detaljnim podacima ni o svim poljskim lekarima koji su radili i delovali dosada u jugoslovenskim zemljama. Zna se, međutim, da je najveći broj Poljaka radio počev od sredine XIX veka u Srbiji i u Bosni i Hercegovini. U Crnoj Gori ih nije bilo u to vreme, kao ni u Makedoniji i na Kosovu (ove dve teritorije su bile do 1912. god. pod Turskom). U Hrvatskoj i Sloveniji bio ih je manji broj — prvenstveno

u austrijskoj vojnoj službi. Sređenih i publikovanih podataka o lekarima Poljacima koji su radili u tzv. civilnom sanitetu u Hrvatskoj i Sloveniji u to vreme, takođe nema.¹ Najviše ima podataka o lekarima Poljacima koji su radili u Kneževini odnosno Kraljevini Srbiji, uglavnom od sredine XIX veka, kao i u Bosni i Hercegovini posle austro-ugarske okupacije 1878. god. U tim zemljama njihov doprinos je i bio najveći, a jedna od medicinskih struka gde su oni bili zaista među pionirima bila je akušerstvo i ginekologija.

Tako je npr. u Kneževini Srbiji, prvi profesor sudske medicine i javne higijene (1865) na tadašnjoj Velikoj školi (kasnijem Univerzitetu) i na Filozofskom fakultetu u Beogradu, bio je Poljak dr *Acim Medović* — *Joachim Miodowicz* (Pogwizgów, 1815 — Beograd, 1893), magistar hirurgije i opstetricije, doktor filozofije i medicine Bečkog univerziteta (1841), pisac prvih srpskih udžbenika za sudsku medicinu (1886; 1867) i socijalnu i javnu higijenu (1871). Izuzetno cenjen i poštovan, bio je učesnik i svih srpskih ratova za oslobođenje u XIX veku i mnogostruko, visoko odlikovan od strane srpske vlade. Posebno je bila značajna aktivnost dr A. Medovića u osnivanju Srpskog lekarskog društva 1872. god. On je bio jedan od petnaestorice osnivača ovoga najstarijeg lekarskog društva u jugoslovenskim zemljama, a potom i njegov prvi predsednik. Sem toga, bio je redovni član Srpskog učenog društva (kasnije Srpske akademije nauka), višegodišnji potpredsednik Srpskog crvenog krsta, a predstavljao je Srbiju i na nizu međunarodnih naučnih i stručnih skupova u inostranstvu. Njegov poseban naučni doprinos bio je u izučavanju tzv. golubačke mušice (*Simulium Golubacense*) i simulidnih epizootija, koje je ona izazivala, a posebno njenog suzbijanja i uništavanja.¹³

Početkom sedamdesetih godina XIX veka, a posle neuspelog ustanka Poljaka protiv ruske carske vlasti (1863/64.), u Srbiju je došla i grupa lekara emigranata Poljaka. Oni su bili primljeni u državnu službu, postavši civilni ili vojni lekari (šefovi bolničkih odeljenja, upravnici bolnica, okružni fizikusi, opštinski lekari): dr *Kazimierz Gosiorowski* (1840—1899), dr *Leonard Łatkiewicz* (1840—1892), *Kazimierz Staniszewski* (1833—1911), potpukovnik dr *Wladyslaw Jasńiewski* (1840—1896), major dr *Tadeusz Wermański* (1841—1879), dr *Jan Sienkiewicz* (sinovac slavnog poljskog romanopisca), itd. Svi oni su bili učesnici — dobrovoljci u oslobodilačkim ratovima Srbije u drugoj polovini XIX veka, a neki i u Balkanskim ratovima i u I svetskom ratu (npr. dr *Hanna* i dr *Ludwig Hirszfild*, itd.). Njihov odnos prema novoj domovini, gde su ostali i zasnovali i porodice, najbolje je opisao dr *Mihal Leszczyński* (1852—1918) u jednom od svojih poslednjih pisama iz Sofije, iz bugarskog zarobljeništva, u kome je i umro 1918. god.: „Nekada, to je dosta davno bilo, ovo parče zemlje, kao i danas, vodilo je ogorčenu borbu sa svojim neprijateljem za svoju političku i ekonomsku nezavisnost. U tim danima teške borbe srpskog naroda, osećala se jaka potreba za lekarima i svima onima, koji su mogli biti od koristi ranjenicima i bolesnicima. Tih dana, pohitao sam u Srbiju da joj pomognem i stavim na raspolaganje srpskim ranjenicima i bolesnicima svoje lekarsko znanje, svoje radne sposobnosti. Kao stranac, doduše Sloven, radio sam onoliko,

koliko mi je dopuštala moja snaga i sa puno volje, i rad mi je bio, blagodareći Bogu, krunisan uspehom. Zavoleo sam ovo parče zemlje, na kome sam prvi put počeo delati stručno, zavoleo sam brojno mali srpski narod, koji se onda junački borio. Ostao sam u njemu, postao Srbin i punih 40 godina radio, i samo radio”.¹³

Treba spomenuti i one lekare Poljake koji su kao dobrovoljci u srpskoj vojsci uzeli učešća u I svetskom ratu i u njemu umrli kao žrtve epidemije pegavca: dr *Ewa Mitnicka* (u Nišu 1914. god.) i dr *Tadeusz Maszewski* (u Pirotu 1915. god.).

Pored dr *Medovića* — *Miodowieza* od najvećeg značaja za razvoj srpske medicine, a posebno ginekologije i akušerstva u Srbiji, a i u svim jugoslovenskim zemljama krajem XIX i u prvoj polovini XX veka, bila je Poljakinja dr *Eva Chalecka-Petković* (1869—1947).⁴ Da bi se shvatio značaj i mesto dr *Chalecke*, potrebno je naglasiti da je ona bila prva žena ginekolog-akušer u svim jugoslovenskim zemljama, osnivač i prvi šef Ginekološko-akušerskog odeljenja (kasnije Klinike Medicinskog fakulteta) bolnice u Nišu 1910. god. Bila je i prva žena u svim jugoslovenskim zemljama koja je postala i šef jednog bolničkog odeljenja i to još daleke 1910. god.

I prve žene ginekolozi-opstetričari u Bosni i Hercegovini bile su dve Poljakinje: dr *Teodora Krajewska* (od 1899. u Tuzli) i dr *Jadwiga Olszewska* (od 1899. u Mostaru) o kojima će kasnije biti reči.⁹

Prvi lekari akušeri-ginekolozi u našoj zemlji bili su, počevši od druge polovine XIX veka isključivo muškarci, dok je ženama to zanimanje u to vreme bilo nedostupno. To nije nikakvo čudo, kada se zna da je u Beču promocija prve žene (uopšte) za doktora medicine bila tek 2. IV 1897. god., a u Zürich-u 35 godina ranije tj. 1863. god. (*Elisabet Morgan*). Zbog toga su i žene iz jugoslovenskih zemalja kao lekari ušle nešto kasnije u medicinu uopšte, a time i u akušerstvo i ginekologiju. Prve žene lekari akušeri-ginekolozi obrazovane za rad u akušerstvu i ginekologiji na način kako je to tada bilo uobičajeno, javljaju se na tlu Jugoslavije tek u poslednjoj deceniji XIX, odnosno u toku prve dve decenije XX veka (tab. br. 2).

Tabela br. 2. Prve žene akušeri-ginekolozi u jugoslovenskim zemljama

Područje/mesto	Početak rada	Ime i prezime
Srbija/Beograd	1892	dr <i>Ewa Chalecka-Petković</i> (1869—1947)
Bosna i Hercegovina — Tuzla — Mostar	1899	dr <i>Teodora Krajewska</i> (1870—?) dr <i>Jadwiga Olszewska</i> (1870—1924)
Vojvodina/Zrenjanin	1909	dr <i>Regina Fischer-Kohn</i> (1883—1941)
Crna Gora/Bar	1911	dr <i>Marija Pavlović</i> (1876—1939)
Hrvatska/Zagreb	1916	dr <i>Zlata Havliček</i> (1882—1960)
Slovenija/Ljubljana	1927	dr <i>Marija Fink</i> (1897—1971)
Makedonija/Skopje	1928	dr <i>Radmila Smiljanić</i> (1893—1960)
Kosovo/Prizren	1955	dr <i>Radojka Prudan</i> (1923)

Prva žena akušer-ginekolog na tlu jugoslovenskih zemalja uopšte, Poljakinja dr Eva Chalecka, udata Petković (1861—1947) počela je da radi u Srbiji u Beogradu 1892. god. Ewa Chalecka, rođena je neutvrđenog datuma 1869. god. Otac joj je bio Marek Chalecki, građevinski inženjer. Tačan datum i godina rođenja, kao i mesto rođenja dr Chaleckee se u stvari ne zna. Prema nama dostupnim podacima postoje dve verzije za godinu rođenja: 1869. god. (podaci sa Univerziteta u Zürichu)¹¹ i 1871. god. (natpis na njenom nadgrobnom spomeniku u Beogradu). Prvi podatak nam izgleda verovatniji. Naime, dr Chalecka se rodila u „jednom selu u Poljskoj blizu tadašnje rusko-astrougarske granice”. Majka joj je na porođaju umrla, a njeni rođaci su dete odneli ocu, koji je u to vreme radio kao inženjer na izgradnji puteva na Kavkazu. Kako je otac, kao građevinski inženjer, često menjao mesta boravka, tako je i njegova kćerka kao dete i mlada devojka menjala često mesta boravka i školovanja.⁶ Posle osnovnog i srednjeg školovanja, koje je završila u Odesi i Kijevu (1875—1886), upisala se na Medicinski fakultet u Bernu 1886. god. Posle studija u Bernu (1886/88), Zürich-u (1888/89) i ponovo Bernu (1888/91) promovisana je za doktora medicine u Bernu 15. jula 1891. god. posle uspešno odbranjene inauguralne disertacije: „Hydatidenmole”^{7 11}. Posle završetka studija, dr Chalecka odlazi u Beč na Univerzitetsku ginekološko-akušersku kliniku prof. dr F. Schauta, gde ostaje do oktobra 1892. god.,¹² kada dolazi u Beograd, gde se u to vreme nalazio njen otac, koji je rukovodio izgradnjom pristaništa na Savi i planifikacijom obala Dunava. U Beogradu se ubrzo udala za dr iur. Kostu Petkovića, sudiju Okružnog suda, sa kojim je dobila kćer i počela da radi kao lekar — ginekolog u službi Srpskih državnih željeznica (1892—1896).

Posle osnivanja prvog „Odeljenja za porodilje i ženske bolesti” u Srbiji u okviru Opšte državne bolnice u Beogradu (1895) dr Chalecka u početku sa radom u ovom Odeljenju 1896. god., kao kontraktualni sekundarni lekar Odeljenja.^{2 3} Za vreme svoga rada u Ginekološko-akušerskom odeljenju i kasnije u Ginekološko-akušerskoj „Bolnici kraljice Drage” u Beogradu, dr Chalecka je u vremenu od 1905—1909. god. bila veoma aktivan član Srpskog lekarskog društva u kome drži predavanja (1905. god. *O prostituciji*) i publikuje u „Srpskom arhivu za celokupno lekarstvo” niz članaka uglavnom iz oblasti akušerstva (*O vanmateričnoj trudnoći*, (1906), *Dva slučaja sectio caesarea*, (1906), *Slučaj ovarijalne ciste komplikovane trudnoćom*, (1906), *Graviditas extrauterina abdominalis*, (1907), *O položaju ženskih lekara u Srbiji*, (1907 i 1909), kao i *Sectio caesarea*, (1911). Dr Chalecka upućuje interpelaciju Narodnoj skupštini Kraljevine Srbije (1908) u vezi sa položajem žena-lekara u Srbiji, zahtevajući da žene-lekari budu tretirane ravnopravno sa muškarcima u pogledu njihovog položaja, boreći se za njihovo „ukazno postavljanje” tj. da žene-lekari dobiju status stalnih „ukaznih državnih činovnika” u Kraljevini Srbiji — isto kao i muškarci.

God. 1909. dr Chalecka prelazi na rad u Niš za sekundarnog lekara Hirurškog odeljenja Okružne bolnice u Nišu. God. 1910. ova bolnica postaje Oblasna bolnica u kojoj tada počinje da radi na novoosnovanom Ginekološko-akušerskom odeljenju (1910) dr Chalecka, kao

prvi ginekolog-akušer u unutrašnjosti Srbije uopšte, a takođe i kao prvi šef odeljenja u Nišu. Dr Chalecka je radila i u okviru Hirurškog odeljenja u Nišu još i opštu hirurgiju. Ona je u Nišu prva uradila i carski rez (1910). U toku Balkanskih oslobodilačkih ratova (1912/13) i u toku I svetskog rata (1914/15), dr Chalecka radi kao rezervni vojni lekar i upravnik Rezervne ratne vojne bolnice Srpske vojske u Nišu do 1915. god., tj. do okupacije Niša od strane Bugarske vojske. U toku svoga rada u Rezervnoj ratnoj vojnoj bolnici u Nišu, ona operiše i leči kako srpske ranjenike, tako i austrougarske zarobljenike, suzbijajući ujedno i strašnu epidemiju pegavog tifusa, koji hara i u Nišu u toku 1915. god. Po povlačenju Srpske vojske, a po ulasku Bugarske vojske u Niš 1915. god., dr Chalecka ostaje sama sa bolesnicima i ranjenicima u Srpskoj vojnoj bolnici u Nišu. Bugarski okupatori je posle hapšenja i kraće konfinacije, određuju da radi u Građanskoj bolnici u Nišu kao jedinog lekara, na kome mestu ostaje sve do oslobođenja Niša 1918. god.¹⁰

Posle oslobođenja Niša 1918. god. i početka organizacijskog sređivanja zdravstvene službe u novoj, zajedničkoj državi, Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca, dr Chalecka biva postavljena za ukaznog šefa ponovo uspostavljenog Ginekološko-akušerskog odeljenja Okružne bolnice u Nišu. Krajem 1919. god. dr Chalecka je priznato i zvanje lekara specijaliste, kao i po prvi put i nizu drugih lekara u našoj zemlji. Dr Chalecka je kao šef odeljenja u Nišu radila do 1924. god., kada je penzionisana, a potom napustila Niš i preselila se u Beograd, gde je do tada živela.⁸

Dr Chalecka je u toku II svetskog rata živela u Beogradu, gde je umrla 11. avgusta 1947. god. Sahranjena je u Beogradu.

Prva žena akušer-ginekolog Srbije, dr Eva Chalecka, Poljakinja, bila je i prva žena lekar te struke u svim jugoslovenskim zemljama. U sredini u kojoj je živela i radila, širokoj, tolerantnoj, gostoljubivoj i neksefobnoj, iako strankinja, stekla je dr Chalecka mnogo priznanja, prijatelje i poštovanje, što u tom vremenu i u tim kompleksnim okolnostima nije bilo jednostavno i lako, a za što i ona zaslužuje puno uvažavanja, priznanja i sećanje sa mnogo poštovanja.

Lekari Poljaci počeli su dolaziti u Bosnu i Hercegovinu u drugoj polovini XIX veka tj. posle okupacije Bosne i Hercegovine od strane Austro-Ugarske 1878. god. Zdravstvena služba u Bosni i Hercegovini za vreme turske vladavine bila je rudimentarna, slabo razvijena i loša. Tako je npr. prva bolnica (tzv. Vakufska bolnica) osnovana u Sarajevu tek 1866. god. U momentu austro-ugarske okupacije (1878) u celoj Bosni i Hercegovini je postojala samo 1 diplomirana babica i to u Sarajevu. Dolaskom Austro-Ugarske vlasti, počela se zdravstvena služba razvijati i modernizovati. Broj lekara, prvenstveno stranaca iz ostalih zemalja Austro-Ugarske se počeo povećavati, a isto tako osnivaju se i do tada nepostojeće medicinske službe i institucije. Bolnica u Sarajevu je reorganizovana i podeljena je na bolnička odeljenja po medicinskim strukama. Za šefove odeljenja i službi u bolnici dolazi niz odličnih, u evropskim školama obrazovanih lekara, a među njima i značajan broj Poljaka. Prvi epidemiolog, infektolog i pionir bakteriologije u Bosni i

Hercegovini bio je u Sarajevu dr Justyn Karliński (1862—1909), šef Zaraznog odeljenja, član mnogobrojnih međunarodnih komisija za borbu protiv kolere i pisac zapaženih radova o koleri; zatim dr Ladiszlav Sas-Korczyński (1867—1936), prvi šef Internog odeljenja Bolnice u Sarajevu (posle I svetskog rata profesor interne medicine u Krakowu); dr Roman Wodyński (1849—1921) prvi patolog i sudski medicinar u Sarajevu i u Bosni i Hercegovini; dr Bronisława Prášek-Calzyńska, prvi pedijatar u Sarajevu i u Bosni i Hercegovini (supruža čuvenog bakteriologa dr Karla Prášeka).⁹ Njen rad, nastavila je između dva svetska rata, takođe Poljakinja, dr Maria (Masza) Živanović-Skokupilska (1890), pedijatar, bečki đak, koja je u Sarajevu 1930. god. osnovala prvi dispanzer, a 1933. god. i Zavod za zdravstvenu zaštitu majki i djece.⁵

Međutim, poseban doprinos zaštiti narodnog zdravlja, doprinele su dve lekarke iz Poljske dr Teodora Krajewska i dr Jadwiga Olszewska na području akušerstva i ginekologije, kao i šef Ginekološko-akušerskog odeljenja Bolnice u Sarajevu (1902—1920) dr Władisław Mikucki, naslednik prvog šefa ginekološko-akušerskog odeljenja u Sarajevu dr Otto von Weissa (1894—1900). Dr Mikucki je posle odlaska iz Sarajeva (1920) postao profesor ginekologije i akušerstva na Medicinskom fakultetu u Krakowu. U Sarajevu je ostavio lepu uspomenu, kao odličan ginekolog-akušer, vrlo korektan čovek i lekar, koji je veoma brzo naučio i jezik sredine u kojoj je živio i radio i koja ga je veoma cenila.⁵

O početku organizovane zdravstvene zaštite žena u Bosni i Hercegovini se ustvari može govoriti tek od 1879. god.) kada je austro-ugarska vlast izdala *Naredbu o obavljanju lekarske i babičke prakse*. God. 1894. osnovano je prvo Ginekološko-akušersko odeljenje (kasnije Univerzitetska ginekološko-akušerska klinika) u Zemaljskoj bolnici u Sarajevu.⁹ Ubrzo potom (1897) osnovana je i Državna škola za babice u Sarajevu, a 1898. god. objavljeno je prvo *Uputstvo o radu babice*. Iste godine je i Vlada u Beču raspisala konkurs koji je objavljen u Švajcarskoj, za žene lekare koje bi radile u Bosni i Hercegovini i to isključivo na zdravstvenoj zaštiti žena. Na ovaj konkurs su se javile dve lekarke Poljakinje dr Teodora Krajewska (1870—?) i dr Jadwiga Olszewska (1871—1924), asistenti Ginekološko-akušerske klinike u Ženevi. Obe su primljene na konkursu i stigle su u Bosnu 1899. god. i to dr Krajewska u Tuzlu, a dr Olszewska u Mostar. Bile su: „posebno postavljene da rade među vrlo konzervativnim muslimanskim ženama”. Iste, 1899. god., dr Olszewska je napustila Mostar i prešla u Tuzlu, da bi bila zajedno sa dr Krajevskom. Dr Krajska je bila vrlo energična, obrazovana, skromna, komunikativna osoba, i odmah je formirala u Tuzli prvu ordinaciju za žene, a 1900. god. i prvo Porodilište u tamošnjoj Opštinskoj bolnici (osnovanoj 1886. god.) Obe su bile prihvaćene i od muslimanskih žena „koje su živele pod ferđžom i uz veoma ograničeno komuniciranje sa okolinom”. Dr Krajewska je pisala i to objavljivala u obliku *Saveta Slavjanskim, ženama* na srpsko-hrvatskom jeziku, koji je brzo naučila. Posebno se interesovala za probleme osteomalacije, koje je u to vreme bilo mnogo,

posebno kod muslimanki, te je na I kongresu evropskih lekara u Beču (1901) održala referat *Osteomalacija kod žena muslimanki*. To je bio i prvi rad iz oblasti ginekologije i akušerstva iz Bosne i Hercegovine. God. 1909. premeštena je u Sarajevo, na Ginekološko-akušersko odeljenje Bolnice, koje je vodio dr Władisław Mikucki. Dr Olszewska je ostala i dalje u Tuzli, gde je dalje vodila bolničko Porodilište i taj, prvi Dispanzer za žene u Bosni i Hercegovini. Dr Olszewska je bila veoma skromna, tiha, izuzetno radna osoba, siromašna, neudata i kada je umrla 1924. god. lekari Tuzle su je o svom trošku sahranili na tamošnjem katoličkom groblju.⁵

Dr Krajewska je bila veoma aktivna i u Sarajevu, gde je takođe 1909. god. osnovala prvu ordinaciju za žene, i radila na Ginekološko-akušerskom odeljenju Bolnice, gde je 1910. god. (uz podršku Milene pl. Mrazović, poznate prosvetiteljke i dobrotvorke), obavila i prvi porođaj u Bosni i Hercegovini jedne muslimanke u bolnici. Zajedno sa dr Mikuckim napustila je oktobra 1920. god. Sarajevo i vratila se u Poljsku, posle čega nažalost (za sada) ne raspoložemo podacima o njihovom daljem životu i radu.⁵

Posmatrano iz istorijske distance od skoro jednog veka, uzimajući u obzir i činjenicu „veličine i vremenske dužine uloge” koju su ovi lekari Poljaci igrali u vreme nastanka i stvaranja jugoslovenske ginekologije i opstetricije, može se bez pretenzija tvrditi da su oni realno učestvovali u postavljanju prvih kamena temeljaca na kojima je nastao značajan deo jugoslovenske ginekologije i to u Srbiji i u Bosni i Hercegovini tj. na prostoru koji danas prostorno i brojčano čini skoro 50% jugoslovenskog prostora i stanovništva.

Rad na zdravstvenoj zaštiti žena poljskih lekara: dr Eve Chalecke, dr Teodore Krajewske, dr Jadwige Olszewske i dr Władisława Mikuckog, omogućio je i potpomogao je daljem razvoju ginekološko-akušerskih odeljenja u Beogradu, Nišu, Sarajevu i Tuzli, iz kojih su u XX veku nastale 4 univerzitetske ginekološko-akušerske klinike medicinskih fakulteta: u Beogradu (1920), Sarajevu (1948), Nišu (1960) i u Tuzli (1968). Zbog njihovog dugotrajnog, samopregornog i nesebičnog rada, požrtvovanja, zalaganja i napora u jednom pionirskom vremenu, punom potresa i iskušenja za naše narode, ti poljski lekari zaslužuju i uživaju našu punu zahvalnost, poštovanje i sećanje sa ljubavlju i istorijskim pijetetom, što su tada, u naše krajeve, u tim dalekim i davnim vremenima, punim borbi protiv zajedničkih neprijatelja, doneli i preneli evropsku medicinsku misao i duh, ali ispred svega, duh i toplinu poljskih slovenskih ljudskih osećaja i humanizma. Zbog toga, ovi pioniri akušerstva i ginekologije u našoj zemlji, poljski, ali i naši lekari, ostaju večno ugrađeni u jugoslovensku, a posebno u srpsku i bosansko-hercegovačku istoriju ginekologije i akušerstva, isto kao što su neki od njih večno i ostali u našoj zemlji!

LITERATURA:

- ¹ Belicza B.: Usmeno saopštenje, Zagreb, 1985. — ² Berić B., Babić N.: *Život, rad i delo dr Jovana J. Jovanovića (1870—1923) pionira savremenog akušerstva i ginekologije u Srbiji*, Jug. ginek. op. 1978, 18, 75. — ³ Berić B., Rajković

D., Babić-Ilić N.: *Dr Nikola Hadži-Nikolić (1855—1915) prvi akušer-ginekolog u Srbiji i njegov značaj za razvoj akušerstva i ginekologije u Srbiji* Jug. ginek. opst. 1981, 21, 5—6, 143. — ⁴ Berić B.: *Dr Eva Haljecka (18?—1947) prva žena akušer-ginekolog u jugoslovenskim zemljama*, Jug. ginek. opst., 1983, 23, 95. — ⁵ Đokić S.: *Pismeno saopštenje*, Sarajevo, 1984. — ⁶ Goldstern-Haljecka V.: *Pismena saopštenja*, Locarno, 1982/1983. — ⁷ Helfenstein U.: *Statsarhiv den Kanton Zürich*, *Pismeno saopštenje*, 1982. — ⁸ Istorijski arhiv, Niš, Dokumenti br. 1562, 1066, 2156, 2531 1919—1923. — ⁹ Leventhal Z.: *Medicina u Bosni i Hercegovini u XIX i XX vijeku*, *Med. enciklopedija*, VIII, Jugoslavenski leksikografski zavod, Zagreb, 1963. — ¹⁰ Milojević V.: *Pismeno saopštenje*, Niš, 1982. — ¹¹ Scheidegger B.: *Dekanat*, *Med. fakultet*, Zürich, *Pismeno saopštenje*, 1981. — ¹² Wyklicky H., Sablik K.: *Institut für Geschichte der Medizin*, Wien, *Pismeno saopštenje*, 1981. — ¹³ Stanojević V.: *Spomenica Srpskog lekarskog društva (1872—1972)*, Izdanje SLD, Beograd, 1972. — ¹⁴ Jeremić R.: *Prilozi istoriji zdravstvenih i medicinskih prilika Bosne i Hercegovine pod Turskom i Austro-Ugarskom*, Bibl. SLD br. 8, Beograd, 1951.

Berislav M. BERIĆ

University Department of Obstetrics and Gynecology, Faculty of Medicine, Novi Sad
Scientific Society for Health Culture of Vojvodina, Novi Sad

THE IMPORTANCE AND ROLE OF POLISH PHYSICIANS IN THE
DEVELOPMENT OF THE OBSTETRICS AND THE GYNECOLOGY IN THE
YUGOSLAV COUNTRIES UNTILL 1918

The author presents basic data on Polish physicians, obstetricians and gynecologists in Yugoslav countries, resp. in Serbia, Bosnia and Herzegovina: Ewa Chalecka-Petković, M.D. (since 1892—1909 in Beograd and from 1909—1924 in Niš), Teodora Krajewska, M.D. (since 1899—1909 in Tuzla nad from 1909—1920 in Sarajevo), Jadwiga Olszewska, M.D. (since 1899 in Mostar and from 1909—1924 in Tuzla) and Wladislaw Mikucki, M.D. (from 1902 till 1920 in Sarajevo).

These four Polish physicians were real pioneers and founders and co-founders of the four present university departments for obstetrics and gynecology in Beograd, Niš, Sarajevo and Tuzla.

The author paid particular attention to the life, work and other biographical data of E. Chalecka (1869—1947) — the Pole, who was the first woman-physician, specialist in obstetrics and gynecology not only in Beograd, Niš and Serbia, but in all Yugoslav countries as well. In 1910 she was nominated for the first head of the Ward for Obstetrics and Gynecology of the hospital in Niš (1910—1924) (now University Department of the Faculty of Medicine). Before the First World War E. Chalecka was a prominent fighter for social and other rights as well as for the position of woman-physicians in the former Kingdom of Serbia.

(Rad je primljen u Uredništvu 20. IV 1986. god.)

Original scientific paper
UDC 001.4/61

SLOBODAN P. DJORDJEVIĆ

Naučno društvo za istoriju zdravstvene kulture Srbije, Beograd

ISTORIJA NAŠE MEDICINSKE TERMINOLOGIJE.
RAD PROF. DR MILANA JOVANOVIĆA-BATUTA
I NJEGOVA TERMINOLOŠKA MEDICINSKA GRAĐA.
TERMINOLOŠKI SEMINAR MEDICINSKOG FAKULTETA.

Milan Jovanović se rodio u Sremskoj Mitrovici 12. X 1847. god. Kršteno ime Mihail menja kasnije u Milan, iz romantičarskih pobuda, kako su to činili mnogi intelektualci toga vremena.

Potiče iz situirane i ugledne porodice, oca Konstantina (Koste) Jovanovića, i majke Marije rođ. Grković.

Dodatak prezimenu — Batut, došao je, po jednim, iz naziva firme njegovog oca „Jovanović-Batut” (Batut je navodno bio drugi član firme), a po drugima potiče iz neke zabavne igre kartama.

Očeva porodica potiče iz predela između Pirota i Sofije, koja se doselila u Šabac, pa prešla u Sremsku Mitrovicu posle propasti I srpskog ustanka. Majčina porodica je iz Srema.

Kosta Jovanović je za vreme revolucijskih događaja 1848. god. i Mađarske bune, bio član Glavnog odbora i glavni narodni vojni komesar u tada stvorenoj Vojvodini Srbskoj.

Milan Jovanović je u Sremskoj Mitrovici završio nemačku osnovnu školu, dva razreda Realne gimnazije, takođe nemačke. Kako je ona tada imala samo dva razreda, dalje učenje je počeo u Realnoj gimnaziji u Pančevu, zatim nastavio u poznatoj Sremsko-karlovačkoj gimnaziji, a VIII razred u Osijeku, gde je i maturirao.

Već tada se bio odlučio da studira medicinu, a intenzivno se bavio i literarnim radom u „Vencu” i „Danici” 1866. god.

Studiranje medicine počeo je 1867. god. na Medicinskom fakultetu u Beču. Zbog bolesti — plućne tuberkuloze, a bez velike materijalne pomoći osiromašene porodice, studirao je sporo. Oženio se 1875. god. u Novom Sadu imućnom Nemicom Beti Jancl. Potom je završio studije i bio promovisan na Medicinskom fakultetu u Beču 1878. god. za doktora celokupne medicine.

Lekarsku praksu je počeo u Velikom Bečkereku, pa je prešao u Sombor.

U Somboru je pokrenuo 10. I 1880. god. zdravstveno-prosvetiteljski list „Zdravlje”.

Ima jedna beleška da je u zajednici sa dr A. Pajevićem pokrenuo u Novom Sadu iste te godine list „Narodni lekar”, koji je izlazio vrlo kratko.⁸³